

ТАРБИЯДА АНЪАНАВИЙ ВА МАЪНАВИЙ ҚАДРИЯТЛАР УЙЁУНЛИГИ

*Мусаллам АБДУЖАББОРОВА,
Ўзбекистон давлат санъат ва маданият
институтини доценти, педагогика фанлари номзоди*

Бугунги ўзгараётган янги беради. Ўзбекистонда умуминсоний Бугунги кунда Ўзбекистон кадриятлар давлат сиёсатининг истиқлоли ва истиқболини, устувор йўналиши ҳисобланиб, буюк келажаги, умумжаҳон унинг асосий мақсади - ўзликни цивилизациясига қўшаётган англаш, миллий кадриятларни ҳиссасини бутун дунё кадрламоқда тиклаш, кўп миллатли хал ва тан олмоқда. Умуминсоний қимизни бирлаштириш, миллий кадриятлар нафақат бизнинг ва умумбашарий кадриятларга мамлакатимиз, балки бутун асосланган ҳолда маънавий-жаҳонда кенг амал қилмоқда. ахлоқий фазилатларга эга бўлган Давлат таълим стандартларида ёшларни тарбиялашдан иборат. кадриятлар ҳақидаги билимларга Маълумки, юртимизда миллий алоҳида аҳамият қаратилган. ва умуминсоний кадриятларни Мамлакатимизда янгича уйғониш юксалтиришга кенг шароит ва ривожланиш даври кечаётган яратилапти, илмий тадқиқотлар, бугунги кунда оилада “ота-она”, маънавий-маърифий тадбирлар, таълим муассасасида “педагог” халқаро фестиваллар ўтқа деган улуғ ва масъулиятли зилмоқда. Буларнинг барчаси касб эгаси олдида жуда катта юртимизда миллий ва вазифалар турибди. Бугун ҳар умуминсоний кадриятларга катта бир ёшни маънавий-ахлоқий эътибор берилаётгани, хурмат фазилатларини шакллантиришда кўрсатилаётганидан далолат бадий адабиётга иштиёқ

уйғотиш, уларни шеъриятга қизиқтириш, чолғу асбобларидан ҳеч бўлмаганда биттасини чалишни ўрганиш, кўшиқ айтиш, рақс тушиш, расм чизиш, меъморчилик, театр тўғрисида тушунчалар ҳосил қилиш, тарихга қизиқтириш, оилавий маросимлар, халқ оғзаки ижоди, анъанавий меҳмондўстлик ва ҳурмат каби қадриятларни тушунтириш ва уларни ҳаётга тадбиқ этиш, иқтисодий билимлар бериш, қизларимизни оилада тежамкорликка, “йўқдан бор қилиш” га ўргатиш, фаросатли қилиб тарбиялаш ўта муҳим аҳамиятга эга. Бу жараёнда, шубҳасиз, катталарнинг шахсий намунаси муҳим роль ўйнайди. Халқимизда “Тарбияда танаффус бўлмайди”, деган гўзал ибора бор. Жуда тўғри ва ҳақ гап. Бугун ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда миллий қадриятларга таяниш долзарб масалалардан бири ҳисобланади. Чунки глобаллашув жараёни, ахборот хуружи ва турли ёт ғоялар таъсири ортиб бораётган бир пайтда ёш авлоднинг руҳияти, ахлоқи ва дунёқарашини миллий асосда шакллантириш муҳим

аҳамиятга эга.

Бола шахсининг камол топишида муҳит муҳим рол ўйнайди. Муҳит - бу инсонга таъсир этувчи ташқи воқеа-ҳодисалар йиғиндиси ҳисобланади. Айниқса оила муҳити бола тарбияси асоси, негизини, ташкил этади. Оилада ота-онанинг бола билан фаол мулоқот олиб бориши, уларни тинглаш ва фикрларини инобатга олиш – фарзандларда ишонч ва масъулият туйғусини шакллантиради. Шу ўринда фарзанд тарбиясида замонавий ота-онанинг вазифалари нималардан иборат, деган табиий савол туғилади. Тан олиш керак, бугунги ота-оналарнинг кўпчилиги доимий иш билан банд. Улар давлат корхоналари ходими, хусусий тадбиркор, бозорда савдо ходими, хорижда ишчи, хизматчи ва бошқа ҳ.к.

Бир педагог сифатида айтадиган бўлсам, фарзанднинг шахсий салоҳиятини ривожлантириш бу асосий масала саналади. Ҳар бир бола ўзига хос қобилият ва истеъдод эгасидир. Ота-оналар боланинг қизиқишларини эрта аниқлаб, шу йўналишда қўллаб-қувватлаши керак. Боланинг ижодий, интеллектуал, жисмоний имкониятларини ривожлантириш учун тегишли муҳит яратиш лозим. Ота-она фарзанди билан теппа-тенг мулоқот қилишга интилиши керак. Болани тинглаш, унинг фикрига ҳурмат билан ёндашиш, ғоя ва ташаббусларини сўз ва амалий жиҳатдан рағбатлантириши лозим. Айниқса, оилада ота-она шахсий намуна бўла олиши керак. Чунки ота-она ҳар қандай фарзанд учун ҳаётдаги энг биринчи ўрнак ва намуна ҳисобланади. Оилада катталарнинг ҳар бир ҳаракати, гап-сўзи, одоб-ахлоқи фарзандга бевосита таъсир қилади. Агар ота-она китоб, газета, журнал ўқиса, бола билан шахмат, шашка ўйнашни одат қилса, биргаликда бошқотирма ечса, ҳалол меҳнат қилса, бировга ёрдам кўрсатса — бола ҳам ўз ҳаётида ана шундай

йўлни танлайди, одат тусига айлантиради, кўникма ҳосил қилади.

Замонавий ота-она — бу фақат болага бошпана ва овқат берувчи эмас, балки унинг ҳаёт йўлидаги биринчи устоз, маслаҳатчи ва раҳнамодир. Бугунги тез ўзгараётган, ахборот ва таъсирлар оқими катта бўлган замонда фарзанд тарбиясига масъулият билан ёндашиш нафақат ота-онанинг шахсий бурчи, балки жамият олдидаги муҳим вазифаси ҳамдир. Шу сабабли, ҳар бир ота-

она мунтазам ўрганувчи, ўзини такомиллаштириб боровчи, закон билан ҳамнафас бўлиб, фарзандига замонавий билим олиш ва миллий тарбияни сингдиришда кўмаклашиши лозим.

Шу ўринда фарзанд тарбиясида миллий қадриятлар, урф-одатларнинг ўрни қанчалик зарур ва улар асосан нималардан иборат, деган савол туғилади.

Миллий қадриятлар — халқнинг ҳаёт тарзи, дунёқараши, маънавияти, ахлоқий меъёрлари ва маданиятини ифода этувчи тарихий-маданий ҳодисалар мажмуасидир. Улар, асосан, каттага ҳурмат, кичикка иззат, ота-онага садоқат, меҳрли бўлиш, меҳнатсеварлик, оилавий анъаналарга содиқлик, меҳмонга эҳтиром, бағрикенглик, инсонпарварлик каби фазилатлардан иборат бўлиб, авлоддан авлодга ўтиб келади.

Урф-одатлар — бу халқнинг узоқ йиллар давомида шаклланган турмуш тарзи ва маданиятини ифода этадиган амалий анъаналардир. Миллий байрам ва маросимлар, хусусан, Наврўз, Мустақиллик куни, Қурбон ва Рамазон ҳайити каби миллий байрамлар воситида ёшлар оилавий бирлик, яхши ахлоқ ва инсонийлик қадриятларини ўрганадилар. Миллий байрамлар, тарихий хотиралар ёшларда ўз халқининг ўтмишига нисбатан фахр туйғусини уйғотади, ватанпарварлик туйғуси оширади. Айниқса халқимизнинг энг қадимги удуми -- “ҳашар” болаларни меҳнатсеварлик ва

бирдамлика ундайди, ёшлар ўртасида бир-бирига меҳр, ҳурмат, содиқлик фазилатларини кучайтиради.

Урф-одатлар орқали ёшлар маънавий қадриятларни ўзлаштиради, ўз ҳаётини яхшилаш ва одамларга ёрдам беришни ўрганадилар. Бундай фазилатлар бугунги замон ёшларида ижтимоий масъулият ҳиссини ривожлантиришда ўта муҳим омил саналади.

Хулоса қилиб айтганда, тарбияда анъанавий ва маънавий қадриятларнинг уйғунлиги болалар ва ўсмирлар учун руҳий барқарорлик, ахлоқий камолот ва жамият учун фойдали фаолиятга олиб келади. Бу икки қадрият тури инсон ички ва ташқи дунёси билан уйғунлашса ёш авлоднинг холис, ўзига ва бошқаларга ишончи баланд, маънавий юксак, жамиятга фойда келтирадиган шахслар бўлиб шаклланишида устувор манбалардан бири бўлиб хизмат қилади .

Урф-одатлар — бу халқнинг узоқ йиллар давомида шаклланган турмуш тарзи ва маданиятини ифода этадиган амалий анъаналардир.